

Predromanički reljefi iz crkvice Sv. Lovre u Morinju kraj Šibenika

Prof. dr. Nikola JAKŠIĆ

Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zadru
HR - 23000 Zadar, Obala Kralja Petra Krešimira IV. 2

Željko KRNČEVIĆ, prof.

kustos, Županijski muzej - Šibenik
HR - 22000 Šibenik, Gradska vrata 1

U kataloškom pregledu objavljuju se ulomci predromaničkih reljefa koji su tijekom jednog stoljeća slučajno ili u sustavnim istraživanjima pronađeni kod gotičke crkvice Sv. Lovre u šibenskom Donjem polju. Upozorava se na značajno veliki broj ulomaka arhitektonske plastike koji upućuju na veći crkveni kompleks. Posebno se raspravlja o pojedinim dijelovima crkvenog namještaja, osobito jednoj kamenici, različitim trabeacijama s natpisima od kojih jedan nudi dataciju najvjerovatnije u 917. ili 1017. godinu. Nastanak objekta povezuje se uz zadužbinu nekog hrvatskog vladara ili drugog visokog dostojanstvenika.

U šibenskom Donjem polju, u dnu Morinjskog zaljeva, oko tri stotine metara od mora, smještena je crkvice Sv. Lovre. Jednobrodna građevina, s pravokutnom apsidom, zapadnim i južnim portalom i prelomljenim bačvastom svodom, najskladniji je primjer ruralne gotičke arhitekture na užem šibenskom prostoru. U blizini ove crkve pronađeni su, svršetkom prošlog stoljeća, reljefi koji su izazvali pozornost ondašnjih pionira nacionalne arheologije u Hrvatskoj. Tako F. Radić izvješćuje 1896. godine: *U Šibenskom polju kod crkve Sv. Lovra, našao sam velik komad liepo izradjenog sarkofaga iz naše davnije dobe i nekoliko drugih manjih, koje nastojati ću, da budu čim prije u Knin preneseni.*¹ Spomenuti je ulomak don Frane Bulić dao hitno prenijeti u Split, o čemu nas u nastavku upoznađe vrijedni Radić.² I zaslužni lokalni historičar K. Stošić zna da je s ovoga istoga lokaliteta još ranije, 1888. godine, odnesena velika kamena ploča s natpisom, te da je 1910. godine prigodom krčenja za sadnju vinograda otkriven grob u neposrednoj blizini crkvice u kojem je bilo desetak prstenova "raznešenih na razne strane".³

Nema sumnje da je spomenuti nalaz pobudio interes naših prvih istraživača starohrvatskih starina, osobito iz razloga što je na prostoru u kojemu je pronađen bio rijetkost. Stoga se i čekao pogodan trenutak za početak sustavnijih istraživanja, za koja očito tada još nije bilo uvjeta. Kada je 1925. godine, o 1000. obljetnici Hrvatskog kraljevstva koja se slavila diljem cijele Hrvatske, isti K. Stošić uspio utemeljiti gradski muzej "Kralja Tomislava", bili su nešto povećani izgledi za organiziranjem prvih istraživanja u šibenskom kraju. Jedina su tada istraživanja i provedena na

¹ F. RADIĆ, Izvješće o radu Hrvatskog starinarskog društva, *Starohrvatska prosvjeta*, II/3, Knin, 1896., 180.

² Isto.

³ K. STOŠIĆ, *Sela šibenskog kotara*, Šibenik, 1941., 49.

rečenom lokalitetu kod crkvice Sv. Lovre u Morinju u nekoliko kampanja u razdoblju od 1935. do 1938. godine u organizaciji Hrvatskog starinarskog društva iz Knina pod rukovodstvom fra Luje Maruna i don Krste Stošića. Na terenu su neposredno iskanjanja provodili Franjo Dujmović i Ivan Ostojić. Tada je i Ivan Meštrović, koji je u to vrijeme bio angažiran oko projektiranja muzejske zgrade u Kninu i stoga bio u tijesnoj suradnji s L. Maronom, osobno uložio u ova istraživanja 7.000 dinara.⁴ Pronađeni artefakti iz te kampanje dospjeli su u šibenski muzej, gdje je jedan dio stradao u bombardiranju u vrijeme Drugog svjetskog rata. Iz ruševina je ipak spašena većina predromaničkih ulomaka koji su u spomenutim istraživanjima bili pronađeni.

Istraživanja su se provodila na dva susjedna položaja. Nedaleko crkvice Sv. Lovre otkriveni su ostaci većeg antičkog gospodarskog kompleksa. Otkrivena je jedna cijela prostorija s ostacima hipokausta, a u drugim djelomice istraženim prostorima, pronađeni su mozaički podovi. Taj je objekt, prema dosadašnjim interpretacijama, bio korišten tijekom razdoblja od 1. do 6. stoljeća.⁵

Drugi je istraživani položaj bio uokolo same gotičke crkvice i ogradnog zida današnjega groblja.

Što se tiče crkvice Sv. Lovre, tu su istraživanja provedena u segmentima unutar ogradnog zida groblja te u samoj crkvi. Ustanovljen je čitav niz srednjovjekovnih ukopa, istraženo je 57 grobova na zapadnoj strani današnjeg groblja, jedan grob iza same apside, te četiri grobnice u crkvi.⁶ Ustanovljeni su ukopi u širokom vremenskom rasponu, od 9. stoljeća pa do u kasni srednji vijek, a neki su i još mlađi.⁷

Što se same arhitekture tiče, otkriven je dio pulukružne apside koji je rasponom veći od apside gotičke crkvice. Uz sjeverni zid crkvice istraženo je nešto zida, ali je to sve nedovoljno da bi se zajedno s ostacima apside stvorila neka suvisla slika o izgledu crkve. U tim je istraživanjima pronađen relativno veliki broj ulomaka crkvenog namještaja predromaničkih stilskih svojstava. Među njima se posebno brojnošću ističu dijelovi arhitektonske plastike, uglavnom ulomci portala, što svakako svjedoči o značaju same građevine.

Manja su istraživanja obavljena 1953. godine, kada je ponovno pronađeno nekoliko predromaničkih ulomaka. No tada je uglavnom bila pretražena velika gomila istočno od crkvice nastala kao rezultat prvih istraživanja iz 1936. godine, tako da o samoj arhitekturi nije bilo novih podataka.⁸

Prošlo je više od 20 godina kada su na ovom lokalitetu istraživanja nastavljena. Z. Gunjača je 1977. godine istražio 21 srednjovjekovni grob uokolo crkve i pronašao još dva predromanička ulomka.

Sustavna istraživanja, za koja vjerujemo da će se provesti u cijelosti, započela su 1995. se nastavljena tijekom 1996. i 1997. godine. Istraživalo se istočno i sjeverno od današnje crkvice izvan zida postojećeg groblja te su istražena još 53 groba koja idu u vremenski raspon od 9. do 15. stoljeća. U tim se istraživanjima kao novost ističe nalaz dviju urni u horizontu ispod razine najstarijih skeletnih grobova.⁹

⁴ Isto.

⁵ Z. GUNJAČA, Rezultati neobjavljenih i najnovijih arheoloških istraživanja antičkih i srednjovjekovnih lokaliteta na šibenskom području, *Izdanja HAD-a*, 3, Split, 1978., 75.

⁶ ISTI, O kontinuitetu naseljavanja na šibenskom području, *Šibenik-Zbornik*, Šibenik, 1976., 50.

⁷ ISTI, 1978., 76.

⁸ F. DUJMOVIĆ, Terenski dnevnik 1953, 93 i 94. u Županijskom muzeju u Šibeniku.

⁹ Ž. KRNČEVIĆ, Historijat arheoloških istraživanja na šibenskom području, *Stoljeće arheologije na šibenskom području*, katalog izložbe, Šibenik, 1995., 41. ISTI, Sv. Lovre - šibensko Donje polje, sustavna arheološka istraživanja u godini 1996., *Obavijesti HAD-a*, 2/97, Zagreb, 1997., 70-72.

¹⁰ V. DELONGA, *Latinski epigrafički spomenici u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj*, Split, 1966., 145-153, 318-319, 324-325, 337.

Od nalaza s ovog lokaliteta sustavno su obrađeni jedino ranosrednjovjekovni natpisi, što nam je umnogome pomoglo da se lakše snalazimo u cjelokupnoj građi.¹⁰ Pronađeni su novi ulomci predromaničkih reljefa, pa je njihov broj u svim ovim kampanjama dostigao količinu o kojoj smo smatrali da je nužno izvijestiti znanstvenu javnost. Stoga ih na ovom mjestu i objavljujemo u cjelovitoj kataloškoj obradi.

Katalog

1. Ulomci portala ili okvira prozora. Nadvratnik i dovratnik su ornamentirani istovjetnim motivom ranoromaničke lozice.

a) Nadvratnik (ili nadprozornik) je dužine 88 cm i visini 12 cm, dok mu je dubina otučena i danas iznosi 26 cm. Širina otvora je 50 cm. U desnom kutu je rupa za usadivanje osovine krila vratnice, promjera 3,5 cm. Literatura: Z. Gunjača, 1976., T XXIX.

b) Sačuvan je gornji dio dovratnika širine 15,5 cm i visine 61 cm, a debljina nije sva sačuvana i iznosi do 26 cm.

2. Ulomci potrala ili okvira prozora. Svi ulomci pripadaju jednom ili srodnim portalima i nose na sebi niz uklesanih scrolikih troprutih motiva u izrazito plitkom reljefu.

a) Nadvratnik je dužine 79 cm, visine 12 cm, a sačuvane širine 22 cm. Širina otvora je 54 cm. Rupa za uglavljanje osovine vratnice, promjera 8 cm, u lijevom je kutu.

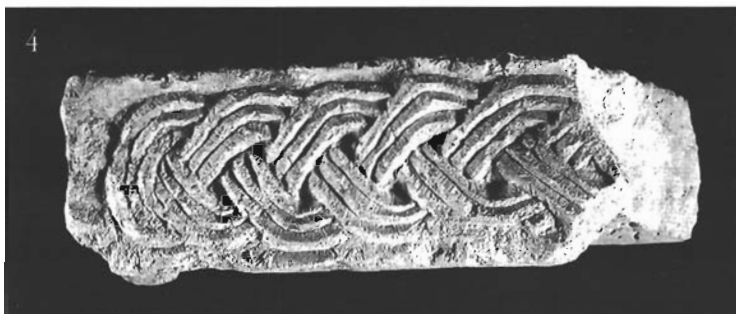
b) Veći ulomak dovratnika kojemu nedostaje jedan kraj. Sačuvana visina 57 cm, širina 12 cm, a debljina 21 cm.

c) Ulomak dovtarnika sačuvane visine 22 cm, širine 14, a debljine 9 cm.

3. Ulomak dovratnika. Ukrašen je nizom učvorenih kružnica s okulusom u središtu. Sačuvana visina mu je 30 cm, širina 17 cm, a debljina 19 cm.

4. Ulomak nadvratnika. Ukrašen je gustom troprutom trakom koja se prepliće u mrežu. Sačuvana visina 35 cm, širina 13 cm, a sačuvana debljina 27 cm.

5. Ulomak doprozornika ukrašenog gustom troprutom pletenicom. Sačuvana visina mu je 20 cm, širina 8,5 cm, a sačuvana debljina 18 cm.

6. Ulomci prozorskog okvira širine 12 cm, a debljine 18 cm.

a) Sačuvana visina ovog ulomka je 36 cm. Ukrašen je gustom troprutom pletenicom s okulusima.

b) Sačuvana visina mu je 34 cm. Ukrašen je gustom troprutom pletenicom.

7. Ulomak dovratnika ukrašenog motivom presijecajućih i učvorenih usporednih troprutih vrpce. Sačuvana visina mu je 61 cm, sačuvana širina 14 cm, a sačuvana debljina 27 cm.

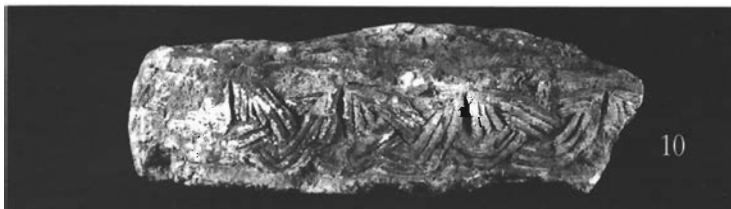
8. Ulomak nadvratnika. Sačuvana dužina 49 cm, sačuvana visina 10 cm, a sačuvana debljina 34 cm. U lijevom je kutu rupa za ušaćivanje osovine vratnice promjera 8 cm. Ukrašen je ostećenim motivom troprutih kružnica koje prepliću troprute vrpce.

9. Nadvratnik je ukrašen troprutim vrpcom koja tvori čvorove, tzv. perece. Dužina mu je 84 cm, visina 14 cm, a sačuvana debljina 30 cm.

10. Ulomak nadvratnika. Sačuvana dužina 49 cm, visina 14 cm, a sačuvana debljina 23 cm. Ukrašen je troprutom vrpcom koja tvori čvorove, tzv. perece.

11. Ulomak doprozornika. Sačuvana visina 32 cm, sačuvana širina 8 cm, a sačuvana debljina 27 cm. Ukrašen je troprutim učvorenim kružnicama koje prepliću troprute vrpce.

12. Ulomci nadvratnika. Ukrašen je motivom lozice.

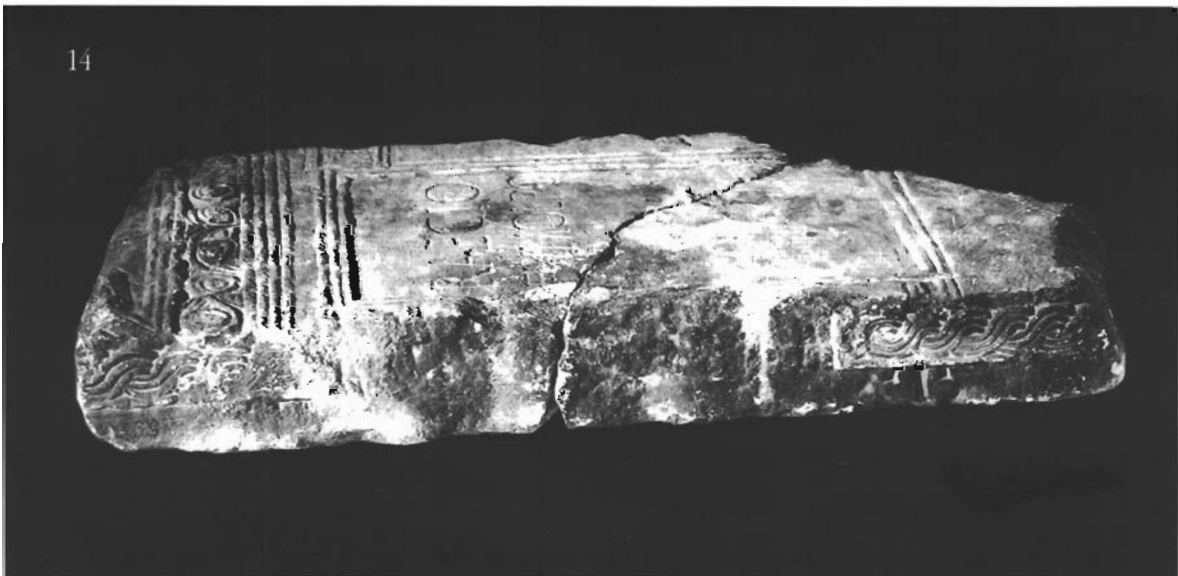
a) Sačuvana dužina 21 cm, sačuvana visina 11 cm, a sačuvana debljina 15 cm.

b) Sačuvana dužina 10 cm, sačuvana visina 12 cm, a sačuvana debljina 4 cm.

13. Ulomak nadvratnika. Sačuvana dužina 21 cm, visina 12,5 cm, a sačuvana debljina 23 cm. Na licu je ulomak natpisa [...]MI(c)H(ae)L ET C(?) [...]. Literatura: V. Delonga, 1996., 149.

14. Nadvratnik, oštećen požarom. Sačuvana dužina 119 cm, visina 15 cm, a debljina 59 cm. Ima dvije velike rupe za uglavljivanje osovina vratnica. Isklesan je od rimske stele i na njoj je sačuvan natpis [...]RECIO EVMOLPO[...]. Brid stele koji je postao lice nadvratnika ornamentiran je gustom troprutom pletenicom koja je dijelom otučena. Ima rupe za uglavljivanje osovine vratnice. U kasnijoj upotrebi na nadvratnik, na poledini stele krupnom je kapitalom uklesan natpis [...]BORTOLO[...]. Literatura: Z. Gunjača, 1976., 42.

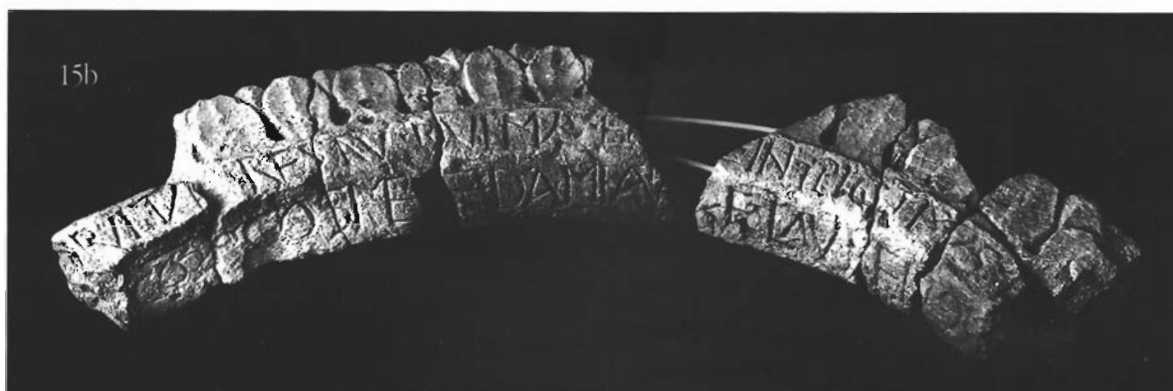

15. Ulomci luka trabeacije visine 20 cm, a debljine 11 cm.

a) Sačuvana visina 7 cm, sačuvana širina 4 cm. Natpis, na licu: G, a na nebnici IN?

b) Sačuvana dužina 85 cm. Natpis, na licu [...ecclesiam; aedificium] RVITV[ram vel rvitvrv]m] RESTAVR[a]VIMVS E[t...] INPLICIMVS(?) [in honorem...], a na nebnici: [...]S(an)C(t)OR(um) COSME [e]T DAMIA[ni] ET LAVRENTII[...]. Literatura: K. Stošić, 1941., 49; V. Delonga, 1996., 150.

16. Osam ulomaka arhitrava. Naličje je podijeljeno u tri paralelne zone. Na obodu su kuke, a u dnu natpisno polje. U središtu je stilizirani kimation koji je klesan u vidu profiliranih arkada. Kuke na vijencu su kod pojedinih ulomaka okrenute u suprotnom smjeru. Jedan od ulomaka je kut s dva lica, pa je očito da se ovaj arhitrav "lomio" pod pravim kutom kao kod vijenaca ciborija. Visina arhitrava 22 cm, a debljina 10 cm.

a) Kuke u lijevo. Natpis [...]REX[...]. Dužina 18 cm. Literatura: K. Stošić, 1941., 50; Z. Gunjača, 1976., 23; V. Delonga 1996., 151.

b) Kuke u lijevo. Natpis [...]RO AV[...]. Dužina 11 cm. Literatura: V. Delonga, 1996., 152.

c) Kuke u lijevo. Natpis u podgledu [...]VI I(?)[...]. Dužina, 26 cm. Na poledini tropruta mreža. Literatura. Z. Gunjača, 1976., 48 T XXVIII; V. Delonga, 1996, 153.

d) Kuke u lijevo. Natpisno polje nedostaje. Dužina 16 cm. Na poledini tropruta mreža. Z. Gunjača, 1976., 48, T XXVIII.

e) Kuke u desno. Natpis [anima]E N(ost)RE SEV[...]. Dužina 40 cm. Literatura: V. Delonga, 1996, 151.

f) Kuke otklesane. Natpis otklesan. Dužina 51 cm.

g) Kuke nedostaju. Natpis [...IVO A[...]. Dužina nije poznata jer je stradao u II. svjetskom ratu. Literatura: V. Delonga, 1996, 153.

h) Kut s dva lica. Kuke nedostaju. Natpis [...]ITIO / ANI[...]. Dužina 12 cm.

17. Ulomak luka trabeacije. Visina 15 cm, debljina 9,5 cm., sačuvana dužina 33 cm. Luk podijeljen u dvije zone s kukama na obodu i natpisom na luku. Natpis: SIMO XVII IN. Literatura: Z. Gunjača 1976., V. Delonga 1996., 147.

18. Ulomci trabeacije oltarne ograde, arhitrava i luka. Luk podijeljen u dvije zone s kukama na obodu i natpisom u dnu. Arhitrav podijeljen u tri zone s kukama na obodu, troprutom pletenicom u dnu i natpisnim poljem u sredini. Visina 21 cm, debljina 9 cm.

18b

18.1. Ulomci luka trabeacije.

a) Lijeva stopa. Kuke u lijevo: Natpis [...peccat]OR: ET(i) + EGO C[...]. Dužina 39 cm. Literatura: V. Delonga, 1996., 148.

b) Kuke u lijevo. Natpis: [...]FI: D (?) [...]. Dužina 23 cm.

c) Desna stopa. Kuke u desno. Natpis [...e]T S(an)C(t)I FLOR[iani...]. Dužina 35 cm. Literatura: K. Stošić, 1941.; V. Delonga, 1996., 148.

18a

18c

18. 2. Ulomci arhitrava trabeacije.

a) Kuke u lijevo. Natpis otučen. Dužina 26 cm.

18a

18b

b) Kuke u lijevo. Natpis otučen. Dužina 9 cm.

c) Kuke u lijevo. Natpis [...]EM[...]. Dužina 21 cm. Ulomak naknadno priklesan za umetanje stope luka. Literatura: V. Delonga, 1996., 147.

d) Kuke nedostaju. Natpis [...]H(?)I[...]. Dužina 15 cm.
Literatura: V. Delonga, 1996., 149.

e) Kuke u desno. Ostalo oštećeno. Dužina 9 cm.

19. Spojeni ulomci luka trabeacije. Luk podijeljen u dvije zone s kukama na obodu i natpisom na luku. Visina 25 cm. debljima 8,5 cm. dužina 57 cm. Kuke u desno. Natpis: BVS DOMNO. Literatura: V. Delonga, 1996., 147.

20. Ulomci "kamenice". Nekoliko manjih ulomka pripadaju istoj cijelini s velikim ulomkom pravokutne kamenice od koje je sačuvano dno i dvije stijenke. Kamenica je bila zatvorena trima stijenkama, a na začelju je bila otvorena ili prislonjena uza zid. Visina je oko 100 cm. Širina bočnih stijenki 75 cm, dok je pročelna stijenska, sudeći prema ornamentalnom motivu komponiranom u kvadratu, bila kvadratnog oblika (dakle 100 x 100 cca). Desnu stijenkicu kamenice ukrašavaju četiri troprute učvorene kasete s motivom rozete, svaki put različite. Od suprotne su stijenske kamenice sačuvana samo dva ulomka s tragovima troprutog motiva. Jedan od njih, s oboda kamenice ima elipsastu bazu stupića, izrazito plastično oblikovanu. Tragovi takvih dviju elipsastih baza, posve otučenih, naslućuju se i na suprotnoj, dobro sačuvanoj stijenci. Od pročelja je sačuvana polovica i na njoj je motiv troprute kružnice koji zauzima cijelu površinu pročelja s umbom u središtu. S njom se prepliće beskonačni niz troprutih segmentnih lukova koji se presijecaju, lome i vrhovima ispunjaju kutove kvadrata. Još su sačuvana dva manja ulomka koji pripadaju ovoj cijelini.

21. Plutej je sastavljen iz pet ulomka oštećenog dna i desne strane. Sačuvana visina 54 cm, sačuvana širina 46 cm, a debljina 6 cm. Na lijevoj strani sačuvan je utor za usađivanje pluteja u pilastar. Ukrašen na vijencu pluteja isklesan. Plutej je ukrašen motivom guste mreže koju tvori beskonačna tropruta isprepletana vrpca.

22. Dva ulomka pluteja debljine 10,5 cm. Ukrašen je motivom troprutih koncentričnih kružnica.

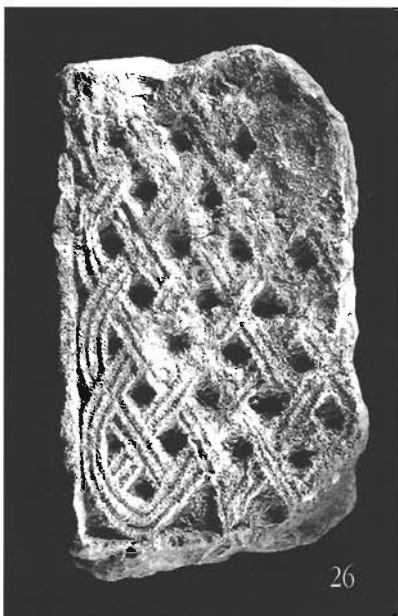
a) Ulomak pluteja. Sačuvana dužina 21 cm, sačuvana širina 33 cm.

b) Ulomak pluteja. Sačuvana dužina 20 cm, sačuvana širina 26 cm.

23. Ulomak pluteja je debljine 11 cm, sačuvane dužine 95 cm, sačuvane širine 58 cm. Ukrašen je motivom koncentričnih troprutih kružnica koje prepliću dvostruke dijagonale od troprute vrpce.

24. Ulomak pluteja (dimenzije-zagubljeno) Ukrašen je kasetama od kojih je gotovo u cijelosti sačuvana jedna s motivom ukriženih ljiljana. Literatura: Z. Gunjača, 1976., T XXIX.

25. Ulomak pilastra. Sačuvana visina 12 cm, sačuvana širina 17 cm i debljina 11 cm. Ukrašen je gustim ornamentom troprute isprepletene vrpce.

26. Ulomak pilastra? Sačuvana visina 52 cm, sačuvana širina 32 cm i debljina 14. cm. Ukrašen je gustom mrežom koju tvori tropruta beskonačna isprepletene vrpca. Lit.: Z. Gunjača, 1976., T XXIX.

27. Oštećen kapitel oltarne ograde. Sačuvana visina 20 cm, sačuvana debljina 10 cm. Razaznaju se dvije plitko reljefno klesane volute.

***

Ostaci predromaničkih reljefa pronadenih u istraživanjima kod Sv. Lovre u šibenskom Donjem polju pokazuju veliku raznovrsnost. Znatno se broj ulomaka odnosi na arhitektonsku plastiku, što je jedno novo iskustvo. Niti na jednom drugom ranosrednjovjekovnom lokalitetu nije otkriveno toliko različitih dijelova portala ili prozorskih okvira, najviše dakako njihovih ulomaka. Pokušali smo ih u katalogu svrstati u cijeline koliko je to bilo moguće. Pokazuju naglašeno stilsko nejedinstvo, od rustičnih reljefa na kojima su motivi izvedeni plitko uklesanim linijama, preko klasičnih preromaničkih motiva od troprutih isprepletanih i učvorenih vrpca do ranoromaničkih biljnih ornamenta vještije obrade.

Druga se velika skupina reljefa odnosi na kameni crkveni namještaj namijenjen interijeru građevine. I tu je zamjetno izrazito stilsko nejedinstvo koje se očituje ponajprije u različitom ukrašavanju trabeacija, ponajviše oltarnih ograda, ali možda i nekih drugih dijelova crkvenog namještaja. Posebnu pozornost među njima privlači veliki ulomak kamenice, koji smo pokušali rekonstruirati. Prema toj rekonstrukciji dobija se trostrana pra-

vokutna kamenica kojoj je pročeljna stijenka kvadrat veličine, cca 100 x 100 cm, a bočne su stijenke nešto uže, širine oko 75 cm. Ona nije nikad imala začeljnu stijenku, što se vidi prema uredno obrađenim obodima bočnih stijenki. Njenu je izvornu namjenu vrlo teško odrediti jer je teško mogla služiti kao recipijent, pa je utoliko čudnije što ima dno. Na kutovima oboda bočnih stijenki imala je isklesane baze na kojima su vjerovatno počivali stupići koji su onda nosili neku trabeaciju. Takva je trabeacija morala slijediti osnovni oblik pravokutne kamenice, što znači da se je nad pročeljnom stijenkom bio arhitrav dužine cca 100 cm, koji se u kutovima lomio pod pravim kutom i spajao s arhitravima nad bočnim stijenkama dužine cca 75 cm. Među ulomcima arhitrava pronađen je jedan manji ulomak takovog kuta (16h) pa valja pretpostaviti da je to upravo ulomak trabeacije nad ovom kamenicom. Stoga se čini da bi ulomci arhitrava u katalogu pod 16, (od 16a do 16h) pripadali trabeaciji ove kamenice. Sastojala se je, dakle, od tri arhitrava ukupne duljine oko 250 cm, debljine 10, a visine 22 cm, s kukama dvostuko duboko profiliranih osnova na obodu, nizom karakterističnih dvostruko profiliranih arkadica u sredini te natpisom u dnu. I ulomak luka s natpisom SIMO XVII IN ima istovjetne kuke ali i neke manje epigrafske inačice, primjerice grafem "O", pa ga se u ovu skupinu može uvrstiti samo s ograndom. Ipak visina natpisnog polja u oba slučaja iznosi 6 cm. To što na luku izostaje motiv kimationa, a ima samo kuke i natpisno polje kao nastavak arhitrava, posve se uklapa u modele koji su već poznati u drugim slučajevima, primjerice u Brmazama kod Sinja.¹¹ Ta je trabeacija nosila zanimljiv natpis u kojem se spominjao rex, kralj zemaljski ili pak nebeski, te formulu datacije na samom luku. Dio teksta SIMO XVII IN[dictione...] odnosi se svakako na tekuću, 17 godinu nekog stoljeća, a iza toga je slijedila oznaka indikcije, pete, desete ili petnaeste, a koje se odnose na sedamnaeste godine.¹² Utoliko predočavamo moguće inačice rekonstrukcije toga teksta:

(octingente)simo XVII in(dictione X)

(nonagente)simo XVII in(dictione V)

(mille)simo XVII in(dictione XV)¹³

Riječ je, dakle, o trabeaciji koja je nastala 817., 917. ili pak 1017. godine, što će se lako utvrditi ukoliko se pronađe drugi dio ovoga luka, bilo onaj na kojem je sačuvan tekst s godinom, ili pak, onaj koji donosi punu indikciju.

Na ovome luku kuke teku u suprotnim smjerovima, pa njihovo račvalište označava samo tjeme luka. Taj je luk s ostatkom natpisa koji se odnosio na dataciju bio dijelom trabeacije oltarne ograde, a u nju je možda mogla biti ukomponirana i naša kamenica tako da je jedinstvena trabeacija vezivala oltarnu ogradu i kamenicu koja je u njoj stršila.

Ako sudimo prema cjelovito sačuvanim primjercima, grede trabeacije oltarne ograde obično su dugačke ne manje od 120 cm.¹⁴ Ovi na kamenici bili bi svakako kraći. A da su neki od spomenutih ulomaka arhitrava iz raspravljanje cijeline bili kraći, svjedoče ulomci 16c i 16d kojima je obrađena poledina, iz čega se vidi da su nekoć bili dijelovi pilastra, a pilastru u prosjeku ne prelaze 100 cm.¹⁵ Utoliko je jasno da od pilastra nije moguće

¹¹ Vidi S. GUNJAČA, Starohrvatska crkva i kasnosrednjovjekovno groblje u Brmazama kod Sinja, *Starohrvatska prosvjeta III/4*, Zagreb, 1955. i V. DELONGA, nav. dj., T XXIV.

¹² J. STIPIŠIĆ, *Pomoćne povijesne znanosti u teoriji i praksi*, Zagreb, 1985., 203.

¹³ Utoliko se naše čitanje razlikuje od V. DELONGA, nav. dj., 147., no mi ne nalazimo načina da se spomenuti tekst drugačije rekonstruira od ovdje ponuđenog.

¹⁴ Primjerice cjelovito sačuvana greda iz Bijača dugačaka je 120 cm., a ona iz Sv. Spasa na Cetini čak 195 cm.

¹⁵ Z. GUNJAČA, 1976., 48.

isklesati arhitrav standardne dužine, već nešto kraći, kakav je bio i dostatan nad bočnim stijenkama kamenice, ne duži od 75 cm.

Iz svega raspravljenog proizlazi da je kamenica imala trabeaciju koju su nosili stupići na kutovima oboda bočnih stijenki, ali da je u srednjovjekovnoj crkvi mogla postojati i druga trabeacija istih stilskih svojstava kojoj bi onda pripadao spomenuti luk. Spoznaja o tome da je jedan arhitrav kamenice isklesan od pilastra neke ranije oltarne ograde govori u prilog činjenici da ta trabeacija nije nastala u prvoj fazi opreme interijera crkvenim namještajem. Utoliko i datacija luka koja bi se odnosila na godinu 817. postaje neodrživom, pa su varijante interpretacija s godinom 917. i indikcijom petom ili 1017. i indikcijom petnaestom svakako razboritije.

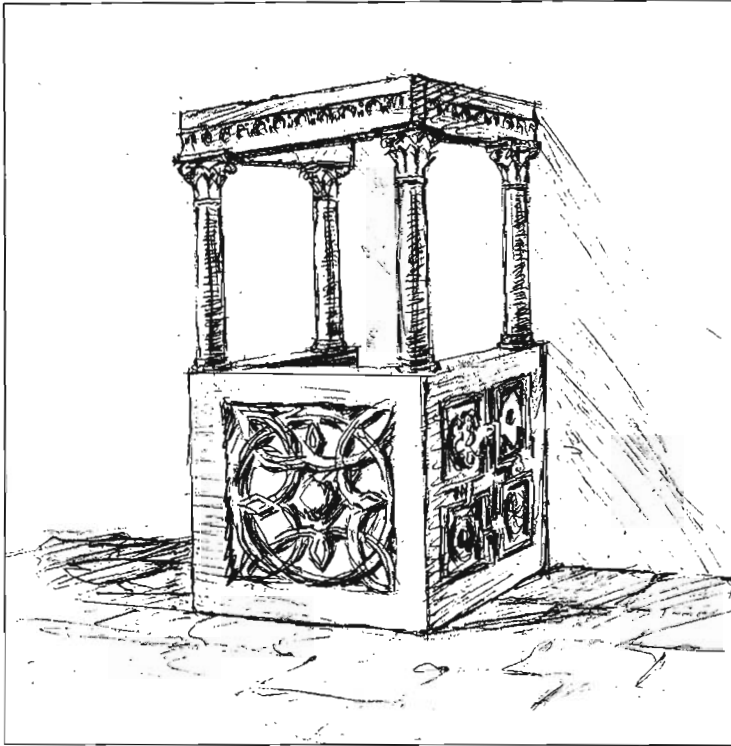
Kamenica koja je pronađena kod Sv. Lovre pri koncu prošlog stoljeća, kojoj smo pridodali još neke tamo pronađene ulomke reljefa, sporadično se spominje u stručnoj literaturi. Neizostavno je interpretirana kao sarkofag, što je svakako neodrživo. Ponajprije zato što je izrazito visoka, oko 1m, a tu visinu nema niti jedan poznati ranosrednjovjekovni sarkofag. Osim toga kamenica nema začelja, ona nije recipijent, pa ju je i iz tog razloga teško nazvati sarkofagom. Stijenka pročelja je uz to ukrašena motivom komponiranim u kvadratu koji zauzima cijelu visinu kamenice, pa to onda određuje i njenu istovjetnu širinu. Da bi bila dio sarkofaga trebalo bi na pročelju pretpostaviti dvostruki motiv u kvadratu što bi onda iznosilo najmanje 2 metra dužine pročelja.¹⁶ Konačno, ovoj kamenici nedostaje profilacija za zatvaranje poklopcem, što svi sarkofazi imaju neizostavno. Moglo bi se doduše pretpostaviti da je kamenica bila prislonjena uza zid (kao sarkofag) pa da joj začeljna, četvrta stijenka, nije bila ni predviđena, ali opet ostaju oni argumenti koji se odnose na veličinu i na način poklapanja kamenice. Problem njezine izvorne namjene svakako nije lako razriješiti, a tragovi stupića za nošenje trabeacije na njezinim obodima govore u prilog činjenici da je riječ o nekom funkcionalnom dijelu liturgijskog namještaja. Nije li to bila krstionica koja se prislanjala uza zid, što bi se moglo pretpostaviti s obzirom na to da ima kameno dno? No, da bi se nju ugradilo u zid nedostaje nešto "mesa" na bočnim stijenkama, što je za sada jedini razlog koji bi se protivio ovakvoj namjeni. Ako bi bila prsobran ambona, onda je svakako jedinstveno to što su joj tri stijenke isklesane iz jednog bloka i još ima dno. Ovo dno bi se dijelom moglo opravdati ako je cijeli ambon stajao na nosačima. No, za sve je takve interpretacije teško naći valjane usporedbe.

Drugu zanimljivu skupinu reljefa predstavljaju ulomci pod br. 18.2 našega kataloga. Pet ulomaka arhitrava pokazuje jedinstvena stilska svojstva. Arhitrav je komponiran u tri vodoravna niza tako da su na obodu masivne kuke na profiliranoj stopi, a u dnu gusta tropruta pletenica. U središtu je natpisno polje, a dijelovi natpisa sačuvani su samo na dva ulomka, dok su tri ulomka bez natpisa. Ove karakteristične grede po svojoj su izvedbi i po izboru motiva posve sukladne s nalazima takvih greda i njihovih ulomaka u Brnazama kod Sinja, u Stombratama kod Trogira, Kljacima kod Drniša, u Padenima kod Knina.¹⁷ Pripadaju svakako istom

¹⁶ Rekonstrukciju sarkofaga predložio je I. OSTOJIC, Starohrvatski sarkofag nadjen na groblju Sv. Lovre kod Šibenika, *Jutarnji list* od 8. XI. 1936., gdje na pročelju crta dva velika kvadratna motiva, a to je već najmanje 2 metra, te još jedan pravokutni motiv u središtu, pa bi mu duljina u naravi, prema takvoj rekonstrukciji iznosila blizu 3 m.

¹⁷ V. DELONGA, nav. dj., 237.

**Pretpostavljeni izgled i ures
kamenice iz crkve Sv. Lovre u
Donjem polju
(crtež: V. Bakulić)**

radioničkom krugu. U jednom se detalju posebno vezuju za situaciju iz Padena kod Knina. Na oba ova lokaliteta nalazimo ulomke arhitrava s ostacima natpisa pa opet iste takve ulomke bez natpisa. Na onim primjercima iz Padena posve je razvidno da su natpisi otučeni.¹⁸ Istoj bi skupini pripadao i jedini kapitel iz Sv. Lovre u Morinju, izrazito nerazvijene forme, posve nalik takvim nalazima u Stombratama i u Brnazama.¹⁹ To su, dakle, ostaci oltarne ograde koju je izvela jedna klesarska radionica poznata nam s nekih drugih lokaliteta. Isto tako i ulomak pilastara (16c, 16d i 26) ukrašen motivom guste mreže isprepletene troprute vrpce, posve odgovara istovjetnom motivu na pilastru iz Brnaza kod Sinja.²⁰ Bit će ovi nalazi važni za uspostavu relativne kronologije reljefa pronađenih kod Sv. Lovre, jer je pilastar od ulomaka 16c i 16d naknadno priklesan i iskorišten za arhitrav. Stoga je ova skupina vremenski starija od arhitrava koje smo povezali uz cijelinu kamenice.

Jedan od ulomaka grede iz ove skupine (18.2c) s tragovima natpisa [...t]EM[...] predstavlja završetak arhitrava jer ima isklesani utor u koji će sjesti stopa luka trabeacije. Zato ga je V. Delonga i donijela zajedno s ulomkom luka koji bi se na njega nastavljao odgovarajućim tekstom [...t]EM(por)IBVS DOMNO D[omagoi(?)...]. Ipak se nešto ne stapa u spoju ova dva ulomka. Ponajprije je utor za stopu nepravilno otklesan. Klesar je zahvatio u kuke i u natpisno polje, što se ne bi smjelo dogoditi. Kako izgleda, korektan završetak arhitrava s utorom za primanje stope luka pokazuje nam primjer iz Brnaza na T. XXIV Delongine knjige. Arhitrav je zarezan samo za visinu kuka i na tom mjestu ima obrađeni završetak. To je zato da bi se kuke u kontinuitetu nastavile i na luku. U konkretnom je, pak, slučaju iz Sv. Lovre u Morinju, arhitrav naknadno priklesan da bi na njega sjela stopa luka, oštećene su kuke i nema obrađenog završetka. Zašto se to dogodilo objašnjava nam i izgled

**Primjer izvorno klesanog
(Brnaze) i naknadno
priklesanog završetka grede
(Sv. Lovre)**

¹⁸ V. DELONGA, nav. dj., 219.

¹⁹ Kapitele iz Stombrata i Brnaza vidi u: LJ. KARAMAN, *Iz kolijevke hrvatske prošlosti*, Zagreb, 1930., sl. i S. GUNJAČA, nav. dj., 14.

²⁰ S. GUNJAČA, nav. dj., sl. 11.

samog luka koji je tu sjedao. (18.1) Kuke su na tom luku znatno rustičnije izvedbe od onih na arhitravu, iako je vidljivo da se majstor koji je klesao luk ugledao na kuke arhitrava nastojeći ih što više približiti uzoru. Na sreću mu to nije do kraja uspjelo, pa smo u ovom slučaju svjedoci još jedne adaptacije. Osim toga, po našem sudu, nije korektna rekonstrukcija spoja luka i arhitrava. Stopa luka s natpisom mora se oslanjati na produžetak arhitrava s natpisom. Tako se povezuje natpis na natpis, a kuke na kuke. To je konstruktivna logika, i samo je tako moguće na luku reducirati pletenicu. Luk, dakle, cijelim profilom stope leži na arhitravu, a ne onako kako je rekonstruiran njihov odnos na primjeru iz Brnaza u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika, da stopa luka i arhitrav po pola počivaju na kapitelu.²¹ Pa ipak osim ovog sitnog detalja vezanog uz spoj luka s arhitravom, koji je nastao kao rezultat ugledanja na pogrešno rekonstruiran primjer iz Brnaza, a taj pak najvjerojatnije po uzoru na oltarnu ogradu iz Šijana u Istri, nema zamjerke rekompoziciji teksta kakvog nam je ponudila V. Delonga. Štoviše, kada se prihvate naše primjedbe vezane uz spomenuti konstruktivni spoj, dobit će se dovoljno mjesta za ona tri slova POR, koja nedostaju u lekciji (t)EM(por)IBVS DOMNO D... Zašto smo se upustili u ovu raspravu, kad ona zapravo konačnoj lekciji ne donosi ništa novo? Zato da bi smo upozorili na ono što je vidljivo jedino iz odnosa arhitrava i luka, da je arhitrav ranije pripadao jednoj drugoj cjelini. Na njemu je, za druge potrebe u novim okolnostima, prethodni tekst bio otučen, što nam dokazuju sačuvani, pripadajući im anepigrafski ulomci. Nakon što je otučen stari tekst, arhitrav je u zoni kuka priklesan da bi primio stopu novoga luka, te je onda na takvoj cjelini prerađenog arhitrava i novoga luka isklesan i posve novi tekst TEMPORIBVS DOMNO D.²² Toj bi novoj cjelini pripadale stope još jednoga (ili možda dva) luka, prvi s ostatkom natpisa OR ET + EGO C... i drugi s dijelom teksta ET SCI FLOR. Svi bi oni zajedno činili novu trabeaciju oltarne ograde s tri luka u kojoj su iskorišteni i prepravljani raniji arhitravi, a isklesani novi lukovi s novim natpisom čiji je posvetni sadržaj posve klasičan: U vrijeme gospodara D.... Ja C .... (podižem crkvu u čast svetog ...) i svetog Florijana.

Spominjanjem ove posvete ulazimo u novi problem, a taj je vezan uz dedikacije objekta prethodnika crkvi Sv. Lovre. Naime, osim posvete Sv. Florijanu i još nekom ili nekim svecima koji pripadaju očito ranoj građevinskoj fazi, poznate su nam, posredstvom natpisa, i druge. Svakako su najzanimljiviji ostaci jednoga luka posve drugačijih svojstava od dosad spominjanih, na kojemu tekst spominje sv. Kuzmu i Damijana i sv. Lovru. Važna je ujedno i formulacija teksta na ovom luku, *ruiturum restauravimus* iz čega svakako slijedi zaključak o obnovi i možda novoj posveti objekta. Potonja je posveta konačno i preživjela do danas gradnjom gotičke crkvice posvećene Sv. Lovri. Stilska su svojstva ovoga luka posve drugačija od dosad spominjanih, sa zanimljivim nizom lišća na obodu, a pripadaju svakako kasnijem dobu, možda drugoj polovici 11. stoljeća.²³ Konačno, na jednom se nadvratniku čita ulomak natpisa [...]MIHL ET[...] što se bez sumnje odnosi na Mihovila arhandela i još nekog sveca. Iako bismo mogli povjerovati da je riječ o cjelovitijoj posveti jednog objekta skupini

²¹ Sliku rekonstrukcije u Muzeju vidi kod : V. DELONGA, nav. dj., XXIV.

²² Ako je taj luk klesan u vrijeme Domagoja, kako to predlaže kolegica Delonga, dakle u drugoj polovici 9. stoljeća, onda bi datacija prve oltarne ograde s naknadno otučenim natpisom bila još starija. Ne priklanjajući se bilo kojoj varijanti, ipak ističem da od vladarskih imena početni grafem D ima i (Stjepan) Držislav, kao što to i stoji na natpisu s njegovim imenom iz Kapitula kod Knina.

²³ V. DELONGA, nav. dj., 150.

zaštitnika, jer su nam poznati takvi primjeri u kojima ih se nabraja cijeli niz, ipak valja biti oprezan i razvidjeti mogućnost nije li kod sv. Lovre bilo više objekata, ne samo u vremenskom slijedu, na što nas upućuje *ruiturum restauravimus*, već i u prostornom smislu, primjerice dvije crkve, crkva i neka kapela i sl. Na takvu nas mogućnost osim spomenutih posvetnih natpisa upućuju i ostaci arhitektonske plastike, neočekivano veliki broj nadvratnika ili dijelova portala koji bi se svakako odnosili na neku složeniju arhitektonsku cjelinu.

Među nadvratnicima posebnu pozornost privlači onaj koji je napravljen od rimske stele *Raecia Eumolpa*. Toj je steli, na obodu duže stranice, isklesan motiv guste troprute pletenice koja je izvedbom vrlo nalik onoj, koja se pojavljuje na ulomcima arhitrava br. 18., za koju smo već istaknuli da bi mogla biti ranija faza opreme crkvenim namještajem crkve-prethodnice Sv. Lovre. Zato taj nadvratnik i sagledavamo kao dio spomenute cjeline. Stela-nadvratnik bila je položena na bridove otvora ili na dovratnike tako da joj je širina usuglašena s debljinom zidova crkve. Poledina stele bila je donje lice nadvratnika na kojem su uklesane rupe za nasadivanje osovine vratnica. Tako je antički natpis s lica ostao okrenut na gore, na njemu je zidano pročelje crkve i natpis tada uopće nije bio vidljiv. U nekoj trećoj fazi, kada je taj nadvratnik možda već bio i demontiran, uzduž cijele poledine bivše stele, krupnom je kapitalom isklesan novi natpis BORTOLO. Odnosi se taj tekst svakako na osobno ime Bartol, odnosno Bartolomeus, i najvjerojatnije je sadržajno vezan uz sv. Bartola apostola. Treba ga uz to dovesti u vezu s lokalnom toponimijom, jer je i danas istočno od crkvice sv. Lovre prema Vrpolju sačuvan toponim Bartološčina koji se pojavljuje već u srednjovjekovnim izvorima o Šibeniku, odnosno o Donjem polju, *Bartolinschina*, *Bertoligschina sancti Bartolomei*.²⁴ Spomenuti se srednjovjekovni toponimi povezuju uz posjede kninske crkve Sv. Bartolomeja koje je ona imala u Donjem polju, a koji su darovnicama Arpadovića prešli u vlasništvo splitske nadbiskupije još u 12. stoljeću.²⁵ Kasnije je taj posjed potvrđen splitskom nadbiskupu Rajneriju od strane cara Emanuela Komnena 1180. godine.²⁶ Zato je važno kad splitski nadbiskup Cosmi u svojoj Relaciji 1687. godine kaže da je car Emanuel darovao splitskoj crkvi "samostan Sv. Bartula kod Knina, koja se sada zove Bartolovščina u teritoriju Šibenika."²⁷ Posve je očito da je ovdje riječ o posjedima kninskog samostana sv. Bartula koji su u vlasništvu splitske nadbiskupije od 12. stoljeća. No, time nije odgovoreno zašto se spomenuti natpis pojavljuje na nadvratniku crkve-prethodnice Sv. Lovri koja je bila sagrađena nedaleko od ovih posjeda. Da bismo se približili rješenju te zagonetke, treba se podsjetiti nekih drugih povijesnih okolnosti, a to su one iz 13. stoljeća, povezane uz nastojanja Šibenčana da dobiju vlastitu biskupiju. Da bi osnažili svoje pravo na vlastitog biskupa, Šibenčani su bili primorani sastavljati krivotvorine, iz kojih se trebala zrcaliti spoznaja o tome kako su u prošlosti imali vlastito biskupsko sjedište i kako u konkretnim okolnostima 13. stoljeća oni samo nastoje obnoviti davno uspostavljeno stanje. Stoga su i upoznali papu s pričom kako je nadomak Šibeniku postojao nekoć Morinjski grad koji je imao

²⁴ I. OSTOJČIĆ, *Benediktinci u Hrvatskoj, II*, Split, 1964., 257.

²⁵ C. D. II, 87.

²⁶ C. D. II, 165-167.

²⁷ L. KATIĆ, Reambulacija dobara splitskog nadbiskupa 1397. godine, *Starobrvatska prosvjeta, III/5*, Zagreb, 1956., 165.

vlastitog biskupa, ali kada su Grci taj grad porušili, njegov kler i kaptol preseliše se u sam Šibenik, a biskup pak završi u nekom trogirskom samostanu. Morinjski su kler i kaptol kasnije zanemarili izbor svog morinjskog biskupa, pa su Šibenčani sada pristupili ponovno njegovu izboru.²⁸ Kako se baš crkva Sv. Lovre nalazi u Morinju, nema nikakve sumnje da su Šibenčani sada pristupili taj položaj kao mjesto stare biskupije. U toj je argumentaciji mogla dobro doći spoznaja o tome, da u neposrednom susjedstvu postoji posjed jedne tadašnje nedaleke katedrale, a to je katedrala Sv. Bartula u Kninu, kojoj i jesu pripadali spomenuti posjedi u Bartulovštini. Druga je stvar što u vrijeme uživanja ovih posjeda kninski Sv. Bartol nije bio katedralom već crkvom istoimenog samostana.²⁹ Stoga je upravo u vrijeme borbi za crkveno osamostaljenje od Trogira vjerovatno i uklesan onaj natpis BORTOLO na nadvratniku crkvice-prethodnice Sv. Lovre, da bi poslužio svrsi, a to se u konačnici pokazalo djelotvornim. Osim toga, ne treba smetnuti s uma niti mogućnost da je veliki samostanski posjed Sv. Bartola u Donjem polju i dospio u ruke kninskoga opata tako što ga je donator morinjske crkve njoj i darovao, a zatim, on sam ili njegovi baštinici, tu crkvu s pripadajućim posjedom dao na upravu samostanu Sv. Bartola u Kninu. U tom bi slučaju to mogao biti samo hrvatski vladar, koji je s jedne strane bio gospodarom susjednog šibenskoga castruma, a s druge strane upravitelj kraljevskog samostana Sv. Bartola u Kninu. Upravo su takvi primjeri, u kojima vladar kao utemeljitelj nove zadužbine tu istu, zajedno s njezinim posjedima, predaje na upravu snažnijoj samostanskoj zajednici, poznati u domaćim izvorima 11. stoljeća.³⁰ Zato rasplet događaja oko utemeljenja i daljne sudbine crkve-prethodnice Sv. Lovri u Morinju vidimo najradije upravo na opisani način. Splitski su, pak, nadbiskupi kao novi vlasnici svih dobara kninskog samostana Sv. Bartola od sredine 12. stoljeća, nastavili uživati spomenute posjede tijekom sljedećih stoljeća. Istovremeno, međutim, oni nisu pokazivali nikakav interes za samu zadužbinu kojoj su spomenuti posjedi izvorno bili asignirani. Takav je odnos već dokazan i na primjeru crkve Sv. Bartola u Kninu, a nije bolja bila niti sudbina ostalih crkava čije su posjede od tada uživali, primjerice Sv. Stjepana ili Sv. Mojsija u Solinu, Sv. Petra u Smini i drugih. Održavanje tih crkava nametalo je samo troškove koji bi išli na štetu nadbiskupskih prihoda. Zato je sudbina svih zadužbina hrvatskih vladara koje su došle u ruke novih vlasnika, ponajprije splitske nadbiskupije, ista; gradevine su ubrzo zapuštene, ukoliko nisu igrom povijesnih okolnosti našle novog skrbnika.³¹ Tako su Šibenčani već od 12. stoljeća očito upravljali samom crkvom u Morinju, a konačno su je i obnovili svršetkom 14. stoljeća u suvremenim stilskim oblicima. Prihodi, pak, koji su u vrijeme utemeljenja, možda već od 9. stoljeća, bili namijenjeni uzdržavanju vladarske zadužbine već su davno od sredine 12. stoljeća odlazili u druge svrhe, za uzdržavanje kaptola i nadbiskupa splitskog.

Analiza i obrada predromaničkih reljefa pronađenih u istraživanjima kod gotičke crkvice sv. Lovre u Morinju, kao što vidimo, nameće čitav niz problema i nudi različite prijedloge za rješavanje.

²⁸ C. D. VI, 616. F. DUJMOVIĆ, *Postanak i razvoj Šibenika od 166. do 1409. godine, Šibenik.-Zbornik*, Šibenik, 1976., 96.

²⁹ O tome vidi N. JAKŠIĆ, *O katedralama hrvatske i kninske biskupije, Radovi Fil. fak. u Zadru*, 27(14), Zadar, 1988., 115-133.

³⁰ Vidi poznatu ispravu iz 1042.-1044. godine kojom ban i carski protospatarij S(tjepan) podiže crkvu u čast sv. Nikole i koju onda, zajedno s darovanim joj posjedima, predaje na upravu samostanu Sv. Krševana u Zadru. Vidi J. STIPIŠIĆ-M. ŠAMŠALOVIĆ, *Codex Diplomaticus, I*, Zagreb, 1967., 75. Bez sumnje je ovdje riječ o zadarskoj crkvi Sv. Nikole, kasnijem benediktinskom samostanu o čemu smo već raspravljali u N. JAKŠIĆ, *Draga svetog Krševana u Diklu, Radovi Fil. fak. u Zadru*, 25(12), Zadar, 1986., 219.

³¹ N. JAKŠIĆ, *Prilozi urbanizmu srednjovjekovnog Knina, Izdanja HAD-a, sv. 15*, Zagreb, 1992., 127.

Nismo ih sve iscrpli i vjerovatno će, kada se jednog dana istraživanja uspješno završe, ponovno biti predmetom svestranih i dubljih raspravljanja.

The fragments of pre-Romanesque reliefs that were discovered during the course of a century either by chance or through systematic excavation at the Gothic church of St Lawrence in Donje Polje at Šibenik are presented here in catalogue form. Attention is drawn to the significantly large number of fragments of architectural decoration, which would indicate an architecturally complicated ecclesiastical complex. Individuals groups of fragments related to church furnishings are analyzed in a more detailed manner. One stone that is open on the back is particularly discussed, and its reconstruction with a trabeation is suggested. The original function remains unclear, but it is reminiscent in appearance to an ambo or even a baptismal receptacle fastened to or leant against a wall. This stylistic group includes a fragment with the inscription remains SIMO XVII IN, and the following readings are suggested:

(octingente)simo XVII in(dictione X),

(nonagente)simo XVII in(dictione V),

(mille)simo XVII in(dictione XV).

The variant with the year 917, or even that with 1017, is considered more acceptable.

Further discussion centers on the dedication of the structure, and the inscriptions indicate an entire series of patron saints: SS Cosmos and Damian, St Lawrence, St Florian, St Michael, and perhaps even certain other names. Several phases and adaptation of the church furnishings are confirmed, in which certain inscriptions were hewed off, certain architraves were shortened, new architraves were carved from earlier pilasters, and were incorporated with newly carved elements, integrated into a whole, and provided with uniform inscriptions.

Particular attention is paid to a classical stele which served as the lintel for the mediaeval structure, later receiving the inscription BORTOLO. The creation of this inscription is interpreted as being related to the attempts by the citizens of Šibenik to receive their own episcopal see, in which they succeeded at the end of the 13th century. For this purpose, they falsified various historical facts, among which should be included citation of the nearby estate of the Monastery of St Bartholomew in Knin, whose church was the cathedral of Knin from the beginning of the 13th century. The origin of the structure is interpreted as a royal endowment from the early Middle Ages, which was handed over by royal decree to the administration of the royal monastery of St Bartholomew in Knin, together with its estates at Morinje, where even today the toponym Bortoloušćina is preserved.

The Pre-Romanesque Reliefs from the Church of St Lawrence in Morinje near Šibenik